

Beszámoló

A pályázat keretében végzett kutatások a munkatervnek megfelelően három fő kérdésre koncentráltak: a kora újkori szenvedélyelméletek magyarországrecepciójának filológiai vizsgálata; a szenvedélyelméletek és a fikciós jellegű irodalmi művek kapcsolatának vizsgálata; a szenvedélyelméletek antropológiai jelentőségének értelmezése. Az ezen kérdések vizsgálatában elért eredményeimet hazai és nemzetközi konferenciákon ismertettem, magyar és idegen nyelvű tanulmányokban publikáltam.

A kutatás első fázisában kutatásaim középpontjában a 17-18. század szenvedélyelméleti dokumentumainak vizsgálata állt. Elsősorban a karteziánus szenvedélyelmélet hazai recepciójának vizsgálata terén sikerült eredményeket elérni. Behatóan tanulmányoztam Apáti Miklós „Győzedelmes élet” című, 1686-ban Amszterdamban megjelent latin nyelvű munkáját. Apáti műve a karteziánizmus és a 17. századi szenvedélyelméleti gondolkodás recepciójának legkiemelkedőbb dokumentuma, mely széles körű, európai szintű tájékozottságról tanúskodik. A mű vizsgálata során számos ponton sikerült kiegészíteni és pontosítani a szakirodalom eddigi megállapításait, és egy olyan értelmezést körvonalazni, amely Apáti munkáját a descartes-i szenvedélyelmélet értelmezéseként mutatja be. Az eredményeket a „Cartesianism in Europe, Cartesianism in Hungary (An international conference at Lorand Eötvös University Budapest Faculty of Arts)” című, 2006. november 30-a és december 1-je között Budapesten az Eötvös Loránd Tudományegyetemen megrendezett nemzetközi konferencián ismertettem. Előadásom címe a következő volt: “Miklós Apáti’s ‘Vita triumphans’ and the Reception of Cartesian Theory of Passions in Hungary”. Behatóan tanulmányoztam továbbá Apáczai Csere János „Philosophia naturalis” című művét. A kéziratban maradt mű a kolozsvári akadémiai könyvtárban található, s Bán Imre 1958-ban megjelent Apáczai-monográfiája óta nem vizsgálta a kutatás. A pályázat segítségével sikerült digitalizált másolatot készíteni a kéziratról, amely a 17. századi magyar gondolkodás egyik fontos dokumentuma, és a szenvedélyek értelmezésére vonatkozóan is fontos részeket tartalmaz. Tanulmányoztam továbbá Pálóczi Horváth Ádám és Bárány Péter lélektanát. A filológiai vizsgálat során sikerült fellelnem Pálóczi Horváth művének fő forrását is. A 18. századi magyarországi lélektani irodalom eszmetörténeti hátterére ill. a lélektan és a szépirodalom kapcsolatára vonatkozó kutatások egyes eredményeit tartalmazza „A XVIII. század végi magyar lélektani irodalomról” című tanulmány, amely egyelőre online formában olvasható (Hatvanodik. Horváth Iván hatvanodik születésnapját köszöntik munkatársai (http://syrena.elte.hu/hatvanodik/lelek_laczhazi.htm)). Az említett szövegek filológiai és eszmetörténeti vizsgálata során arra derült fény, hogy a szakirodalom eddigi megállapításai sok szempontból kiegészítésre vagy felülvizsgálatra szorulnak.

A kutatások következő fázisában a munkatervnek megfelelően a kora újkori szenvedélyelméletekre vonatkozó korábbi eredmények kiértékelése és szintetizálása, az ezekre való elméleti reflexió állt. Ennek részeként a prágai Center for Theoretical Study által szervezett „The Potential and Limitations of a List” című nemzetközi konferencián (Prága, november 6-8) „Lists of passions – narratives of emotion” címmel tartottam előadást, melyben a 17-18. századi affektuslisták értelmezésének lehetséges módjaival, az értelmezési módok történeti változásával és ezen értelmezési módok irodalomtudományi implikációival foglalkoztam, különös tekintettel a felvilágosodás idején az irodalmi szövegekben megjelenített érzelmek iránti antropológiai-lélektani érdeklődésre. Az ELTE Általános Irodalomtudományi Kutatócsoportja által szervezett „Filológia, interpretáció, médiatörténet” című konferencián (Budapest, november 22-24) Az anamorfózis a kora újkori magyar irodalomban címmel tartottam előadást. Ebben egyrészt a kora újkori médiumok, a barokk vizualitás és az illúziók ezzel szorosan összefüggő problematikája valamint az emóciók közötti összefüggést vizsgáltam, másrészt igyekeztem fényt vetni e kapcsolat jelentőségére a kora újkori magyar irodalom néhány fontos alkotásának értelmezése szempontjából.

A szenvedélyelmélet recepciójára vonatkozó kutatások eredményeit a munkatervnek megfelelően fiktív művek történeti kontextusban való értelmezésében is kamatoztattam. A szenvedélyelmélet magyarországi recepciójára vonatkozó kutatásokkal szorosan összefüggött Bethlen Miklós a 18. század elején írt önéletírásának vizsgálata a szenvedélyelmélet és antropológia szempontjából. A kora újkori Magyarországon megtalálható antropológiai ismeretek alapján elsősorban a karteziánus antropológiának illetve a kora újkori fiziognómiának és affektuselméletnek Bethlen önéletírásában játszott szerepét vizsgáltam azzal a céllal, hogy lehetővé tegyem a jellem és az érzelmek kérdésének történeti kontextusban való megközelítését. A kérdéstről Kolozsváron 2006. májusában megrendezett 'Emlékezet és devóció' című konferencián tartottam előadást „Az érzelmek artikulációja Bethlen Miklós önéletírásában” címmel. Előadásomban Bethlen Miklós önjellemzésének antropológiai kontextusát vizsgálva amellet érveltem, hogy a Bethlen Miklós által a lélek szenvedélyeiről kifejtett gondolatok jelentősége nem a modern individualizmus megelőlegezésében és a karteziánizmus recepciójában keresendő, hanem sokkal inkább a reneszánsz fiziognómiának az önmegfigyelés terén való alkalmazásában.

A szenvedélyelméletek és a kora újkori irodalom közötti összefüggés állt a középpontjában az MTA Irodalomtudományi Intézete és a Heidelbergi Egyetem Germanisztikai Intézete által szervezett „Militia et litterae. Ungarnbilder und historisches Selbstverständnis in der europäischen Geschichte, Literatur und bildenden Kunst am Beispiel der beiden Nicolaus Zrínyi” (Budapest, október 10-14) című nemzetközi Zrínyi-konferencián tartott előadásomnak is, melynek címe Poetik der Leidenschaften in Zrínyis Gedichtsammlung im Kontext der europäischen Barocklyrik (A szenvedélyek poétikája Zrínyi verseskötetében – az európai barokk költészet kontextusában) volt.

Elkészült egy további Zrínyi-tanulmány is, mely a kora újkori affektivitás egy speciális vonatkozását, a spirituális szenvedélyek és az ihletettség kérdését vizsgálja a „Szigeti veszedelem”-ben („Mellyet Isten lölke elmémbe befuja” - az isteni inspiráció Zrínyi „Szigeti veszedelmé”-ben, Irodalomtörténet, 2006).

A pályázat segítségével sikerült megjelentetni a projekt keretében végzett kutatások eredményeit összegző, doktori értekezésemet továbbgondoló „Hősi szenvedélyek. A heroizmus és a szenvedélyek a XVII. századi magyar epikus költészetben” c. könyvemet.

A pályázati támogatás teljes ideje alatt kutatóhelyemen szakszemináriumokat vezettem a kora újkori szenvedélyelmélet és antropológia témakörében.